

Csillagászat története

A magyarországi sarki fények katalógusa

Mostanában egymást követik a sarki fények északi égaljunkon. Rovatunkban aktuálisnak tartjuk közölni a Magyarországon eddig észlelt sarki fények időrendi jegyzékét.

A csillagászat történésein túl a mai észlelőknek is tanulságos lehet a jegyzék. "Egy újszülöttnak minden vicc új" mondja a szólás, de a lista felhívhatja a figyelmet arra, hogy milyen gyakoriak ezek a fények még a mi földrajzi szélességünkön is. Nemcsak északon, hanem az ország összes (még a délen fekvő) településén is csaknem egyforma eséllyel számíthatunk sarki fényekre.

A sok jelenség miatt csak az alapadatokat közöljük. A jelenség idejét, azon települések nevét, ahonnan tényleges (írásos) megfigyelések születtek. Megemlítettük, ha nagyon erős volt a sarki fény. A sarki fények elsősorban Európa északi vidékein látszanak, ritkábban a déli országok lakói is részesei a látványuknak, így feltüntettük láthatóságuk legdélebbi határát.

Helyhiány és statisztikai egységesség miatt csak a mai Magyarország területéről észlelt sarki fényeket soroljuk fel. Fájó szívvel hagyunk most ki sok szép sarki fényt, melyet a Felvidéken és Erdélyben láttak.

16. század

1. 1523. ápr. vége: Buda
2. 1526. jan. 11.: Magyarország
3. 1556. jan. 14.: Magyarország
4. 1557. nov. 25.: Magyarország
5. 1575. szept. 28.: Magyarország
6. 1591. dec. 20.: Magyarország, Debrecen
7. 1592. dec. 29.: Sárospatak

17. század

8. 1604. szept. 29.: Sárospatak
9. 1615. ápr. 20.: Erdőbénye
10. 1615. jún. 17.: Erdőbénye
11. 1623. máj. 13/14.: Magyarország
12. 1623. nov. 17.: Magyarország
13. 1623. dec. 11.: Magyarország
14. 1627. (dec. 19. körül): Balasagymat
15. 1648. jún. 11.: Sopron

16. 1692. febr. 10.: Pécs

18. század

17. 1713. márc.: Komárom
18. 1716. márc. 17.: Magyarország. (Nem erős, de kiterjedt fény, Portugália, Spanyolország, Itália lakói is látták. Halley is észlelte.)
19. 1719. dec. 23.: Buda, Pest, Szeged, Szolnok, Vác
20. 1720. jan. 3.: Sopron
21. 1730. jan. 12.: Magyarpolány
22. 1730. febr. 15.: Noszlop. (Nagyon erős fény, egész Európában látták, még Rómában is 30-40 fok magas volt)
23. 1737. dec. 16.: Sárospatak
24. 1749. febr. 3.: Erdőbénye
25. 1767. okt.: Gyöngyös
26. 1768. okt. 28.: Gyöngyös. (Erős

- fény, még Spanyolországból, Itáliából is látták)
27. 1768. dec. 5.: Bonyhád, Gyön-
gyös, Szikszó
  28. 1769. okt. 24.: Debrecen
  29. 1770. jan. 18.: Debrecen, Szik-
szó. (Közepes, de kiterjedt
fény, a Cadiz--Róma vonalig
észlelték Európában)
  30. 1777. dec. 3.: Debrecen
  - 31-33.: 1779. febr. 10., 11. és
13.: Sopron
  34. 1780. febr. 29.: Sopron.
  35. 1780. máj. 21/22.: Miskolc
  36. 1780. júl. 28.: Buda
  37. 1780. nov. 24.: Buda
  38. 1780. nov. 25.: Buda. (Erős
fény, egész Európában látszott;
a Felvidéken és Temesváron is
látták.)
  39. 1780. nov. 26.: Buda
  40. 1780. nov. 27.: Miskolc
  41. 1781. jan. 30.: Buda
  42. 1781. febr. 16.: Buda
  43. 1782. okt. 8.: Buda
  44. 1783. márc. 22.: Buda
  45. 1783. márc. 23.: Buda
  46. 1783. okt. 22.: Buda
  47. 1784. júl. 25.: Debrecen
  48. 1784. nov. 15.: Debrecen
  49. 1785. aug. 9.: Debrecen
  50. 1786. márc. 22.: Buda. (Köze-
pes, de kiterjedt fény, Mar-
seille és Róma vonaláig látták
külföldön)
  51. 1787. márc. 18.: Buda
  52. 1787. máj. 13.: Buda
  53. 1787. júl. 13.: Buda. (Közepes,
de kiterjedt fény, egész Itáli-
ában látták)
  54. 1787. okt. 6.: Buda, Debrecen.
(Közepes, de kiterjedt fény,
Marseille és Róma volt legdé-
lebbi láthatósága)
  55. 1787. okt. 10.: Buda
  56. 1787. okt. 13.: Buda
  57. 1787. okt. 24.: Buda
  58. 1787. okt. 31.: Buda
  59. 1787. nov. 8/9.: Buda
  60. 1788. febr. 11.: Buda
  61. 1788. febr. 15.: Buda
  62. 1788. aug. 19.: Miskolc
  - 63-64.: 1788. okt. 21. és 22.: Buda
  65. 1789. ápr. 1.: Miskolc

19. század

66. 1831. jan. 7.: Buda, Pest
67. 1831. szept. 26.: Buda, Pest
68. 1836. okt. 18/19.: Pest, Veszprém. (Nagyon erős fény, Spa-
nyolországban és Itáliában is
látszott)
69. 1837. nov. 5.: Buda, Pest
70. 1847. dec. 17.: Debrecen, Sá-
rospatak
71. 1851. dec. 26.: Gyula
72. 1852. febr. 19.: Esztergom.
(Nem erős, de kiterjedt fény,
Spanyolországtól a törökországi
Izmirig látszott)
73. 1854. jan. 2.: Debrecen
74. 1859. apr. 21.: Debrecen
75. 1859. aug. 28/29.: Tótkomlós.
(Nem erős, de kiterjedt fény,
Athénban, Rómában és Afrika
ÉNy-i részén is látták)
76. 1862. dec. 14.: Buda
77. 1869. ápr. 15.: Buda, Edelény,
Magyaróvár
78. 1869. máj. 13.: Buda, Magyaró-
vár. (Nem erős, de igen déli
szélességeken is látható volt.
Az egész Földközi-tenger mellé-
kén és az Azori-szigeteken is
látszott)
79. 1869. máj. 20.: Edelény
80. 1869. szept. 13.: Buda
81. 1869. okt. 14.: Edelény
82. 1869. okt. 25.: Veszprém
83. 1870. ápr. 5.: Buda. (A fény
erős volt, Athénban is látták)
84. 1870. máj. 20.: Buda, Debrecen,
Edelény, Komárom, Tiszafüred.
85. 1870. szept. 24/25.: Buda, Ede-
lény.
86. 1870. okt. 14.: Edelény
87. 1870. okt. 24.: Bábólna, Buda,
Debrecen, Pest, Szeged. (Nagyon
erős, Lisszabontól Bagdadig is
meg lehetett figyelni)
88. 1870. okt. 25.: Buda, Debrecen,
Edelény, Esztergom, Pest, Sze-
ged. (Nagyon erős fény, a Lisz-
sabon, Madrid, Athén, Isztam-
bul vonalon is megfigyelték)
89. 1872. febr. 4.: Tiszafüred.
(Igen erős, messze délen is
észlelhető fény. Egész Európá-
ból, sőt Asszuánból és Indiából
is megfigyelhették. Nálunk a

Felvidék és Erdély sok helyén látták)

90. 1872. aug. 6.: Tiszafüred
91. 1877. szept. 29.: Veszprém
92. 1882. okt. 2/3.: Budapest, Veszprém
93. 1892. aug. 12.: Budapest
94. 1898. szept. 9.: Fokszabadi

20. század

95. 1905. nov. 15.: Csökmő, Vaja
96. 1917. dec. 17.: Budapest
97. 1920. márc. 22.: Budapest, Kallócsa, Komárom, Nagykanizsa, Pápa
98. 1926. jan. 26.: Vitnyéd-Csermajor
99. 1926. márc. 9.: Döbrököz
100. 1938. jan. 25/26.: Bánhida, Békéscsaba, Bonyhád, Budapest, Cinkota, Debrecen, Dombóvár, Győr, Gyula, Kál-Kápolna, Kerta, Litér, Magyarbóly, Martonvásár, Nagyigmánd, Nagyperkát, Orosháza, Pannonhalma, Pécs, Püspökladány, Somogy-szil, Sopron, Szeged, Székesfehérvár, Szolnok, Szombat-hely, Tokaj, Törökszentmiklós, Vác. (Igen erős fény, Lisszabon és Barcelona a legdélebbi helyei. Az évszázad legerősebb sarki fényének kiáltották ki)
101. 1938. máj. 12.: Győr
102. 1939. ápr. 24.: Budapest, Perkát, Tolcsva
103. 1940. márc. 23.: Budapest, Szentes
104. 1940. márc. 24.: Alsódabas, Bánhida, Budapest, Diósjenő, Győr, Gyula, Kiskőrös, Kiskunfélegyháza, Pápa, Perkát, Veszprém. (Igen erős fény, Orantól Kisászliáig látták)
105. 1940. ápr. 17.: Budapest
106. 1941. febr. 17.: Dombóvár
107. 1941. márc. 1/2.: Balatonboglár-Jankovichtelep, Gasztoly, Káld, Kerta, Lepsény, Pápa, Siófok, Várpalota, Veszprém, Zalaszántó
108. 1941. szept. 18/19.: Budapest, Debrecen, Eger, Füzesabony, Hajdúnánás, Kemece, Németdlőszeg, Pétfürdő, Penc, Szend,

- Szeged, Tiszaszentimre, Törökszentmiklós)
109. 1941. okt. 22.: Ábrahámhegy, Budapest, Farád, Halászi, Mikóháza, Szeghalom, Tiszaszentimre, Torony
  110. 1942. febr. 23.: Páty, Szeghalom
  111. 1943. febr. 2.: Budapest
  112. 1943. szept. 22.: Palotás
  113. 1946. márc. 28.: Becsehely
  114. 1946. júl. 27/28.: Budapest, Feldebrő, Pécs, Sárbogárd, Várpalota, Véménd
  115. 1946. júl. 28/29.: Budapest
  116. 1947. febr. 17.: Magyarország
  117. 1947. márc. 11/12.: Budapest
  118. 1947. ápr. 17/18.: Balatonkeszthely, Keszthely, Nagykanizsa, Tokod, Nagykőrös
  119. 1947. júl. 17/18.: Várpalota, Véménd
  120. 1947. aug. 15/16.: Esztergom
  121. 1948. nov. 20.: Budapest
  122. 1949. jan. 25/26.: Bánhida, Budapest, Kadarkút, Karancskeszzi, Nyíregyháza
  123. 1950. jan. 21.: Budapest
  124. 1950. jan. 24/25.: Kadarkút, Karancskeszzi, Kósd, Mezőcsokonya, Nagykőrös, Püspökladány, Szeghalom, Székesfehérvár, Tokaj
  125. 1950. jan. 26. Bánhida, Kadarkút, Karancskeszzi, Mezőcsokonya, Nyíregyháza, Ricsika
  126. 1951. okt. 28/29.: Baja, Győr, Hajós, Kalocsa, Kisbér, Kiskundorozsma, Nagyszentjános, Tengelic
  127. 1957. jan. 21.: Galyatető, Hármaskút, Nagyhideghegy
  128. 1957. okt. 26.: Bata, Mátra-szentlászló
  129. 1957. nov. 6.: Berettyóújfalu, Jászladány
  130. 1957. nov. 26.: Kemenesszentmárton, Várpalota
  131. 1958. febr. 10/11.: Balatonakali, Budapest, Csanádpalota, Keszthely, Köveskál, Lökösháza, Ludas, Mátraszentlászló, Nagykanizsa, Mezőcsokonya, Mezőhegyes, Váralja, Zalaegerszeg
  132. 1958. júl. 8.: Agárd, Buda-

- pest, Kazár, Sátoraljaújhely, Szeged, Tiszakeszi
133. 1958. szept. 4/5.: Békéscsaba, Berettyóújfaló, Budapest, Cserkeszőllő, Gutatöttös, Gyapapuszta, Győr, Hortobágy, Kunszentmárton, Letkés, Marcali, Mátraszentimre, Medgyesyegyháza, Nagykálló, Nagykanizsa, Nógrád, Szena, Tápiógyörgye, Tiszalök, Vasegerzeg, Zalatárnok
  134. 1958. dec. 4.: Budapest
  135. 1959. szept. 4.: Esztergom
  136. 1960. okt. 6.: Piskéztető, Budapest
  137. 1970. márc. 8/9.: Börzsöny, Budapest, Gyöngyöstarján, Nyíregyháza, Piskéztető, Tiszaújfaló
  138. 1976. máj. 1/2.: Velence
  139. 1977. júl. 13/14.: Nagyszalonta
  140. 1978. júl. 10. körül: Magyarország
  141. 1979. febr. 21/22.: Nagyszalonta
  142. 1981. ápr.: Piskéztető
  143. 1981. júl. 25/26.: Pénzesgyőr, Bóly, Velence
  144. 1981. okt. 20/21.: Nagyszalonta
  145. 1985. jan. 12/13.: Bóly
  146. 1989. okt. 20/21.: Esztergom, Kocsér, Oroszlány, Pákozd
  147. 1989. nov. 13/14.: Sárszentlőrinc
  148. 1989. nov. 17/18.: Dág, Emőd, Jászberény, Kecskemét, Márialom, Nagyszalonta, Salgótarján, Veresegyháza
  149. 1989. nov. 24/25.: Gyöngyös
  150. 1989. nov. 26/27.: Tata
  151. 1989. dec. 29/30.: Ráktanya
  152. 1991. márc. 24/25.: Budapest, Szomolya
  153. 1991. nov. 1/2.: Csitár, Komoró, Tornyospálca, Záhony
  154. 1991. nov. 8/9.: Bóly, Körmen, Lepsény, Ráktanya, Tata, Velence
  155. 1991. nov. 9/10.: Szeged
  156. 1992. február 1/2.: Ráktanya
  157. 1992. február 3/4.: Ráktanya
  158. 1992. február 26/27.: Csitár, Hegyszentmárton, Héhalom, Tata

Fő forrásunk: Réthly, Antal-Berkes, Zoltán: Nordlichtbeobachtungen in Ungarn (1523--1960.) Bp. 1963. (Akadémiai Kiadó) c. könyv. A mű fő baja, hogy az ízes magyar nyelven leírt szép régi megfigyeléseket németre fordítva közli.

A régi magyar megfigyelések kutatását a CSACS munkatársai (Bartha Lajos, Erdős Judit, Kenderesi Alajos, Keszthelyi Sándor és Ságodi Ibolya) több mint tíz éve végzik. Az általuk talált újabb sarki fényeket is besoroltuk az időrendi jegyzékbe (aláhúzással jelezve). Így jeleztük az újabb észlelőhelyeket a már ismert jelenségeknél.

Az utóbbi két évtized eseményeit a Meteorban (1981/9., 1982/5. és 11., 1990/2., 3., 5. és 6., 1991/7-8. és 12., 1992/1., 4. és 6.) részletesen megjelentettük. A teljesség érdekében most a Nagyszalontáról látott sarki fényeket is közöltük.

Nagyon fontos lenne a jegyzék még teljesebbé tétele. A legrégebbi idők jelenségeit régi naplókban, krónikákban, levelekben találjuk meg a könyvtárak és levéltárak mélyén. A fenti listával kezünkben bemehetünk lakóhelyünk plébániájára és érdeklődhetünk, hogy a régi naplók (Historia Domusok), anyakönyvi bejegyzések említenek-e ezen időpontokban helyi megfigyeléseket. A vidéki helyi sajtót, napilapokat is érdemes a jelenséget követő napokban megnézni. A mi századunkban történt jelenségek szemtanúi még élnek közöttünk. Kérdezzük ki szüleinket, nagyszüleinket, hogy mikor, hol láttak sarki fényeket! Akit pedig ezen "szobatudósi" csillogáskodás nem lelkesít, az kinn a szabad ég alatt gyarapíthatja a jelenségek lajstromát. Derült és sarki fényekben gazdag eget kívánunk!

KESZTHELYI SÁNDOR